

Türkiye'deki İş Kazalarının Genel Görünümü Ve Gelişmiş Ülkelerle Kıyaslanması

Hüseyin Ceylan

Kırıkkale Meslek Yüksekokulu, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, 71451 Türkiye.

Telefon: 0 (318) 357-4242; Fax: 0 (318) 357-2923, husceylan@hotmail.com

Özet - Günümüzde teknolojiye baş döndürücü gelişmeler, üretimin ve rekabetin büyük ölçüde artması, çalışanların sağlığına ve iş güvenliğine yönelik tehlikeleri daha da artırmaktadır. Özellikle sanayileşmenin ve yeni üretim yöntemlerinin ön plana çıktığı 20. yüzyıl; yoğun makineleşmenin neden olduğu iş kazaları sonucu ölümler ve uzuv kayıplarının arttığı bir yüzyıl olmuştur[1].

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de iş kazaları önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) istatistiklerine göre, 2009 yılında ülkemizde 64316 iş kazası, 429 meslek hastalığı vakası tespit edilmiştir. Bunların 1171'i ölümlü sonuçlanırken, 1885 kişi sürekli iş göremez hale gelmiştir. 2009 yılında iş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu kaybedilen iş günü sayısı ise 1 milyon 533 bin 749'dur[2]. Ülkemizde Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) kriterlerine göre iş kazaları ve meslek hastalıklarının 2009 yılı için maliyeti; yaklaşık 38 milyar TL olarak tahmin edilmektedir[3]. Son yıllarda İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) çalışmalarının ülke düzeyinde etkinliğinin artırılması sonucunda meydana gelen iş kazası sayılarında önemli bir azalma olmuştur[2]. Ancak gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında, gerek meydana gelen kaza sayıları, gerekse ölüm sayıları dikkate alındığında hâlâ iş güvenliği açısından çok iyi bir noktada olmadığımız bir gerçektir[3]. Bu çalışmada Türkiye genelinde meydana gelen kazalar, SGK kaza verilerinden hareketle, uluslararası kaza istatistikçilerin de kullandığı, çeşitli parametreler açısından incelenmiştir. Ayrıca iş kazaları açısından Türkiye'nin dünyadaki durumunu görebilmek için, Türkiye ile çeşitli gelişmiş ülkeler karşılaştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: İş kazası, İş güvenliği, Kaza İstatistikleri, Türkiye.

Abstract - The high speed developments in technology and the rise in production and rivalry increases the threat in safety and health of the workers. In the 20th century which is significant for industrialization and new production methods, an increase in occupational accidents and job illnesses caused by dense mechanization has come into forefront[1].

Occupational accidents have been a significant problem in Turkey as it is all over the world. According to the statistics

of Ministry of Labor and Social Security (SGK) there have been 64316 occupational accidents and 429 job illnesses in 2009 in Turkey. 1171 of these resulted in death while 1885 workers have been unable to work due to these accidents. In 2009 there has been a loss of 1533749 labor day caused by the accidents [2]. According to the standards of the International Labor Organization (ILO), the total cost of occupational accidents and job illnesses in 2009 is approximately 38 billion Turkish liras[3]. In the last few years as a result of the increase in the studies of Occupational Safety and Health (OSH) over the country, there has been a considerable decrease in the number of occupational accidents[2]. However, when compared to the developed countries, it is evident that Turkey is not at a good position in terms of job safety, the number of occupational accidents and death events[3]. In this study, the accidents throughout Turkey have been analyzed according to SGK data and in terms of different parameters used by international statisticians. Furthermore Turkey and some other developed countries have been compared in order to see the position of Turkey in the world on account of occupational accidents.

Keywords: Occupational accidents, Occupational safety, Accident statistics, Turkey.

I. GİRİŞ VE AMAÇ

Günümüzde teknolojiye baş döndürücü gelişmeler, üretimin ve rekabetin büyük ölçüde artması, çalışanların sağlığına ve iş güvenliğine yönelik tehlikeleri daha da artırmaktadır. Bu itibarla; İşyerlerinde işin yürütülmesi sırasında doğan olumsuz şartlardan çalışanları korumak, üretimin devamını sağlamak ve verimliliği artırmak için yapılan çalışmaları ifade eden "iş sağlığı ve güvenliği" (İSG) kavramı, sanayinin ve teknolojinin gelişmesine paralel olarak önem kazanmıştır.

Ancak, bilimsel ve teknolojik gelişmeler, aynı zamanda bu tehlikelerin önlenmesi konusunda yeni imkânlarda sunmaktadır. Bu bakımdan, iş kazaları ve meslek hastalıkları olarak ifade ettiğimiz bu tehlikeler, çalışanlar ve işyerleri için bir kader değildir; olmamalıdır.

İş sağlığı ve güvenliği ekonomik boyutları bir yana sosyal boyutları itibarıyla de ülke kalkınması açısından hayati öneme haiz toplumsal bir olgudur. Sağlıklı ve güvenli bir

işyeri ortamı daha verimli çalışmanın ön koşuludur ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde toplumsal kalkınmanın belirleyici unsurları arasında yer almaktadır.

İş kazaları sonucunda meydana gelen maddi zararlar; görünen (doğrudan) ve görünmeyen (dolaylı) zararlar olmak üzere iki ana grupta toplanabilir. Burada özellikle görünmeyen zararların hesaplanması çok güçtür. Ancak Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) verilerine göre endüstrilemiş ülkelerde iş kazaları ve meslek hastalıklarının toplam maliyetinin, bu ülkelerin Gayri Safi Yurt İçi Hasıllarının (GSYİH) % 1'i ile %3'ü oranında değiştiği belirtilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler için ise bu kayıplarının GSYİH'larının yüzde 4'ü kadar olduğu tahmin edilmektedir[3]. Ülkemizde, Türkiye İstatistik Kurumu Ulusal Hesaplar Daire Başkanlığından alınan 2009 yılı verilerine göre GSYİH 953, 974 Milyar TL'dir. Bu rakama göre ülkemizde ILO kriterlerine göre iş kazaları ve meslek hastalıklarında katlanılacak maliyet; %4 üzerinden yaklaşık yılda 38 milyar TL. olarak tahmin edilebilir. Yani ülkemizde bir yılda meydana gelen iş kazalarının sebep olduğu ortalama 1000 civarındaki ölüm vakalarının dışında milyarlarca dolarla ifade edilebilen bir maddi boyutu da vardır[2].

Uluslararası çalışma örgütü ILO'nun 2003 yılı verileri kullanılarak, 2005-2006 yılları için yaptığı tahminlere göre; dünyada her yıl 337 milyon iş kazası meydana gelmektedir. Bu iş kazaları sonucu 2 milyon 310 bin kişi hayatını kaybetmekte ve 160 milyon kişi ya yaralanmakta ya da meslek hastalığına maruz kalmaktadır. Bu kazaların doğurduğu maddi kayıp 1,2 Trilyon \$ olarak tahmin edilmektedir[3]. SGK 2009 yılı istatistiklerine göre ise, ülkemizde 64316 iş kazası, 429 meslek hastalığı vakası tespit edilmiştir. Bunların 1171'i ölümlü sonuçlanırken, 1885 kişi sürekli iş göremez hale gelmiştir. 2009 yılında iş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu kaybedilen iş günü sayısı ise 1 milyon 533 bin 749'dur[2].

Bu rakamlardan da anlaşılacağı üzere; iş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu oluşan maddi ve manevi kayıplar ülke ekonomisi açısından çok önemli boyutlara ulaşmaktadır. Bu sebeple, iş sağlığı ve güvenliği alanında kalıcı ve etkin önlemlerin alınması zorunluluk arz etmektedir.

Türkiye'nin İSG ile ilgili uluslararası çalışma standartlarına ulaşmasıyla;

* Çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi,

* Meslek hastalığı ve iş kazalarının azaltılması,

* Sağlık için harcanan giderlerin azaltılması,

* Çalışanların iş yeteneklerinin ve motivasyonunun geliştirilmesi,

* İstihdamın artırılması,

mümkün olabilir[4].

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'nin iş sağlığı ve güvenliği açısından genel görünümünü ortaya koymak ve iş güvenliği açısından kendine özgü kırılma noktalarını açığa çıkarmaktır. Bunun için, SGK kaza verilerinden hareketle, Türkiye genelinde meydana gelen kazalar, uluslararası kaza

istatistikçilerin de kullandığı çeşitli parametreler açısından incelenmiştir. Ayrıca iş kazaları açısından Türkiye'nin dünyadaki durumunu görebilmek için, Türkiye ile çeşitli ülkeler ILO verileri kullanılarak karşılaştırılmıştır.

II. TEMEL KAVRAMLAR

A. İş Kazası

İş kazası kavramının pek çok tanımı olmakla beraber; emniyetsiz hareket ve şartlardan doğan, çalışanların can güvenliğini tehlikeye sokan, çoğu zaman yaralanmalara, makine ve teçhizatın zarara uğramasına veya üretimin bir süre durmasına yol açan, önceden planlanmamış olaylar şeklinde tanımlanabilir. Kazanın tanımındaki en önemli unsur, ani ve beklenmeyen bir olay olmasıdır. Kaza geliyor demez. İş kazalarının oluş nedenleri kabaca, dikkatsizlik, tedbirsizlik, kurallara uymama, kullanılan araç gerecin kullanımına ilişkin bilgisizlik ve kullanılan araç gerecin bakımsız ve elverişsiz oluşu olarak sıralanabilir[5,6].

B. İş Güvenliği

İş güvenliği, iş ortamında sağlıklı ve güvenli çalışma koşullarını oluşturarak; iş kazaları ve meslek hastalıklarını en alt düzeye indirmek böylece maddi ve manevi kayıpları önleyerek verimliliği artırmak şeklinde ifade edilebilir. İş güvenliğinde amaç, kişi sağlığını tehdit eden, tehlikeye sokan, milli ekonomiye zarar veren, 'kaza' ve 'meslek hastalığı' dediğimiz olayları önlemek ve çalışanın sağlığını korumaktır. İş güvenliği ile,

* Çalışanları korumak,

* Üretimin güvenliğini korumak,

* İşletmenin güvenliğini sağlamak,

* Ekolojik çevreye verilen zararı en alt düzeye indirmek, mümkün olabilir[7].

C. Meslek Hastalığı

Sigortalının çalıştığı işin niteliğine göre tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, sakatlık veya ruhi arıza halleridir[2].

D. Sürekli İş Göremezlik

Bir iş kazası veya meslek hastalığı sebebiyle yapılan tedavi sonunda sigortalının meslekte kazanma gücünün tamamının veya bir kısmının kaybedilmiş olması halidir. Bir başka deyişle, sürekli iş göremezlik, çalışanın ömür boyu sakat kalmasıdır. İş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az %10' unu kaybedenlere sürekli iş göremezlik geliri bağlanır[2].

E. Geçici İş Göremezlik

İş kazası veya meslek hastalığı dolayısıyla çalışanın geçici bir süre iş göremez olması halidir[2].

F. İş Kazası veya Meslek Hastalığı Sonucu Ölüm Olayları

İş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölümler ile tedavilerinin devamı esnasında veya meslekte kazanma gücünün % 50 veya daha fazlasını kaybederek sürekli iş göremezlik geliri alırken ölenleri kapsamaktadır[2].

G. İş Kazaları İçin Karşılaştırma Ölçütleri

Her ülkede aynı sayıda işçi çalışmadığından ülkeleri yalnız kaydedilen iş kazası sayılarına bakarak karşılaştırmak anlamsız olacaktır. Çünkü önemli olan kaç kişinin kazaya uğradığı değil, kazaya uğrayan çalışan sayısının incelenen çalışan grubu içindeki oranıdır. Bu nedenden dolayı, iş kazaları ile ilgili karşılaştırmalarda, çeşitli kıyaslama ölçütleri kullanılmaktadır.

1. Kaza sıklığı (Incidence rate)

Avrupa Topluğu İstatistik Ofisi (Eurostat) tarafından iş kazaları ile ilgili istatistiklerin hazırlanmasında kullanılmak üzere geliştirilen dokümanda, "kaza sıklığı" kavramı yer almakta ve 100.000 çalışan başına düşen iş kazası sayısı olarak tanımlanmaktadır. Literatürde kaza sıklığının 1000, 10.000 ve 100.000 gibi değerler kullanılarak hesaplandığı görülmektedir. Bu çalışmada, üç farklı kaza sıklığı değeri hesaplanmıştır[8].

1.1. İş kazası sayısı için hesaplanan genel kaza sıklık değeri (K_{S1}):

" K_{S1} " bir yılda 1000000 çalışan başına düşen iş kazası sayısı olarak tanımlanmaktadır.

$$K_{S1} = \frac{KS * 1000000}{\text{ÇİS}} \quad (1)$$

KS = Kaza sayısı,
 ÇİS = Çalışan İşçi Sayısı.

Örneğin, 2009 yılında ülkemizde 9030202 sigortalı çalışmamız varken toplam 64316 iş kazası meydana gelmiştir. 2009 yılı Türkiye için genel kaza sıklık değeri:

$$K_{S1} = \frac{64316 * 1000000}{9030202}$$

formülünden yaklaşık olarak 7122 olarak hesaplanmaktadır.

1.2. İş kazası sonucu sürekli iş göremezlik sayısı için hesaplanan kaza sıklık değeri (K_{S2}):

" K_{S2} " bir yılda 1000000 çalışan başına düşen sürekli iş göremezlik sayısı olarak tanımlanmaktadır.

$$K_{S2} = \frac{SİGS * 1000000}{\text{ÇİS}} \quad (2)$$

$SİGS$ = Sürekli İş Göremezlik Sayısı,
 ÇİS = Çalışan İşçi Sayısı.

Örneğin, 2009 yılında ülkemizde 9030202 sigortalı çalışmamız varken toplam 1885 çalışmamız sürekli iş göremez hale gelmiştir. 2009 yılı Türkiye için K_{S2} değeri:

$$K_{S2} = \frac{1885 * 1000000}{9030202}$$

formülünden yaklaşık olarak 209 olarak hesaplanmaktadır.

1.3. İş kazası sonucu ölüm sayısı için hesaplanan kaza sıklık değeri (K_{S3})

" K_{S3} " bir yılda 1000000 çalışan başına düşen ölüm sayısı olarak tanımlanmaktadır.

$$K_{S3} = \frac{\text{ÖS} * 1000000}{\text{ÇİS}} \quad (3)$$

ÖS = Kaza Sonucu Ölüm Sayısı,
 ÇİS = Çalışan İşçi Sayısı.

Örneğin, 2009 yılında ülkemizde 9030202 sigortalı çalışmamız varken toplam 1171 çalışmamız hayatını kaybetmiştir. 2009 yılı Türkiye için K_{S3} değeri:

$$K_{S3} = \frac{1171 * 1000000}{9030202}$$

formülünden yaklaşık olarak 130 olarak hesaplanmaktadır.

2. Kaza frekansı (Accident frequency) (K_F)

Bir yılda çalışılan 1000000 iş saati başına düşen kaza sayısı olarak tanımlanmaktadır.

$$K_F = \frac{KS * 1000000}{TÇS} \quad (4)$$

KS = Kaza Sayısı,
 $TÇS$ = Toplam Çalışma Saati.

3. Kaza ağırlık hızı (Weight rate) (K_{AH})

Bir yılda çalışılan 1000000 iş saati başına düşen iş kazası nedeniyle kaybedilen iş günü sayısını gösterir.

$$K_{AH} = \frac{KİGS * 1000000}{TÇS} \quad (5)$$

$KİGS$ = Kaybedilen İş Günü Sayısı,
 $TÇS$ = Toplam Çalışma Saati.

III. TÜRKİYE'DEKİ İŞ KAZALARININ GENEL GÖRÜNÜMÜ

A. Türkiye Geneli İş Kazası ve Ölüm Sayıları

Son 14 yılda ülkemizde meydana gelen iş kazası ve ölüm sayıları ile çalışan sayıları Tablo I'de görülmektedir. Bu veriler sadece Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirilen yani resmi kayıtlara geçen kaza istatistikleridir. Maalesef ülkemizde meydana gelen iş kazalarının büyük bir kısmı resmi kayıtlara geçmemektedir. 83 milyon nüfusa sahip Almanya'da yılda 800 binden fazla kaza rapor edilirken, 74

milyon nüfusa sahip Türkiye’de bu sayı 70 binden daha azdır. Sadece bu veri bile ülkemizdeki iş kazalarının tamamının kayıt altına alınmadığının bir göstergesidir. Bir problemi çözerken, kontrol etmek istediğiniz değişkeni doğru ölçmenizi son derece önemlidir. Eğer bir değişkeni doğru ölçmüyorsanız onu kontrol etmeniz mümkün değildir. Ülkemizde meydana gelen iş kazalarını ve onun ürettiği olumsuz sonuçlarını minimize edebilmemiz için, öncelikle iş kazası verilerini sağlıklı bir şekilde kayıt altına almamız gerekmektedir.

Tablo I’den de anlaşılacağı üzere, son yıllarda İş Sağlığı ve Güvenliği çalışmalarının ülke düzeyinde etkinliğinin artırılması sonucunda meydana gelen iş kazası sayılarında önemli bir azalma olmuştur. 1996’dan 2009’a çalışan sayısı iki katına çıkmasına karşın, hem kaza sayılarında hem de ölüm vakalarında dikkate değer bir azalma olmuştur. Ancak gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında hâlâ iş kazaları açısından çok iyi bir noktada olmadığımız bir gerçektir[2,3].

TABLO I
TÜRKİYE GENELİ İŞ KAZASI, ÖLÜM VE ÇALIŞAN SAYILARI

YIL	İş Kazası Sayıları	Ölüm Sayıları	Çalışan Sayısı
1996	97631	1492	4624330
1997	98318	1473	4830056
1998	91895	1252	5299533
1999	77955	1333	5005403
2000	74847	1173	5254125
2001	72367	1008	4886881
2002	72344	878	5223283
2003	76668	811	5615238
2004	83830	843	6181251
2005	73923	1096	6918605
2006	79027	1601	7818642
2007	80602	1044	8505390
2008	72963	866	8802989
2009	64316	1171	9030202

B. Türkiye Geneli İş Göremezlik Sayıları

2004-2009 yılları için Türkiye genelinde meydana gelen iş kazaları sonucu olarak ortaya çıkan sürekli, geçici ve toplam iş göremezlik sayıları Tablo II’de görülmektedir. Burada sürekli iş göremezlik sayıları, ömür boyu sakat kalan çalışan sayısını gösterdiği için, son derece önemlidir. Ülkemizde meydana gelen iş kazalarının en önemli sonuçlarından biriside budur. Her yıl iş kazaları 38 milyar TL civarında bir maddi kayba sebep olurken, ortalama 1100 çalışmamız hayatını kaybetmekte, 1855 çalışmamız ise ömür boyu sakatlığa mahkûm olmaktadır.

TABLO II
TÜRKİYE GENELİ İŞ GÖREMEZLİK SAYILARI

YIL	Sürekli İş Göremezlik Sayıları	Geçici İş Göremezlik Sayıları	İş Göremezlik Sayıları (Geçici + Sürekli)
2004	1693	1983410	1985103
2005	1639	1745716	1747355
2006	2267	1849010	1851277
2007	1956	1882403	1884359
2008	1694	1802345	1804039
2009	1885	1533749	1535634
Ortalama	1855,67	1799439	1801295

C. İş Kazalarının İş Yerinde Çalışan Sigortalı Sayılarına Göre Dağılımı

Türkiye’de meydana gelen iş kazalarının çalışan sayıları açısından işletme büyüklüklerine göre dağılımı Tablo III’de görülmektedir. Ülkemizde işletmelerin % 99’u elliden az çalışan istihdam etmekte, iş kazalarının ise % 61,7’i elliden az çalışanı olan işletmelerde meydana gelmektedir[2]. Kayıtlara geçmeyen iş kazalarının da küçük ölçekli işletmelerde daha fazla olduğu bilinmektedir. Ülkemizde elliden az işçi çalıştıran işletmeler iş sağlığı ve güvenliği uzmanı, iş yeri hekimi, iş sağlığı ve güvenliği kurulu gibi zorunluluklardan muaf tutulmaktadır[11]. Bu da bize işçi sağlığı ve güvenliği kurullarının zorunlu olduğu kurumlarda iş kazalarının daha az olduğunu göstermektedir. Küçük ölçekli işletmeler için bu muafiyetin kaldırılması, işletmelere katılması çok da kolay olmayan külfetler getireceği için, bunların iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerine kolaylıkla ulaşabileceği sistemli bir yapı oluşturulmalıdır. Bunun için her ilde ortak iş sağlığı ve güvenliği birimleri kurularak, küçük ölçekli işletmelerin risk durumu ve büyüklüğüne göre değişen sürelerde bu birimlerden yararlanmalarının zorunlu tutulması; hem ülkemizdeki iş kazası sayısının azalmasında hem de kazaların resmi kayıtlara geçmesinde önemli bir etken olacaktır.

TABLO III
İŞ KAZALARININ İŞ YERİNDE ÇALIŞAN SİGORTALI SAYILARINA GÖRE DAĞILIMI

Sigortalı Sayısı	2005	2006	2007	2008	2009	Toplam	Oran (%)
1-49	46342	48133	49549	44175	40671	228870	61,7
50-99	6343	6582	6402	5784	5697	30808	8,3
100-199	6818	7909	8068	6828	5466	35089	9,5
200-249	2001	2243	2678	2133	1553	10608	2,9
250-499	5618	6307	6400	5849	4437	28611	7,7
500-1000	3075	3433	3867	3736	2823	16934	4,6
1000+	3726	4420	3638	4458	3669	19911	5,3
Toplam	73923	79027	80602	72963	64316	370831	100

D. İş Kazaları Karşılaştırma Ölçütleri

Her ülkede aynı sayıda işçi çalışmadığından, ülkeleri yalnız kaydedilen iş kazası sayılarına bakarak karşılaştırmak anlamsız olacaktır. Aynı şekilde her yıl çalışan sayısı değiştiği için bir ülkedeki iş kazalarının zaman sürecindeki seyri de yine kaza sayısına bakarak analiz edemeyiz. Çünkü önemli olan kaç kişinin kazaya uğradığı değil, kazaya uğrayan çalışan sayısının incelenen çalışan grubu içindeki oranıdır. Bu nedenden dolayı, iş kazaları ile ilgili

karşılaştırmalarda, çeşitli kıyaslama ölçütleri kullanılmaktadır.

Tablo IV’de Türkiye geneli için hesaplanan kaza sıklığı değerleri görülmektedir. Burada **genel kaza sıklık değeri** “ K_{S1} ”, **bir yılda 1 milyon çalışana düşen iş kazası sayısını, sürekli iş göremezlik kaza sıklık değeri** “ K_{S2} ”, **bir yılda 1 milyon çalışana düşen sürekli iş göremezlik vaka sayısını, ölümlü kaza sıklık değeri** “ K_{S3} ” ise, **bir yılda 1 milyon çalışan için ölüm vakası sayısını** göstermektedir. Tablo IV incelendiğinde, 1970’ten 2009’a Türkiye genelinde genel kaza sıklık değerinde ciddi bir azalma olduğu görülmektedir. Bu durum ülkemizde çalışan kişi sayısına düşen kaza sayısında kayda değer bir iyileşme anlamına gelmektedir. Olaya sürekli iş göremezlik açısından bakılacak olursa (K_{S2}), 2006 yılı haricinde sürekli bir azalma fark edilmektedir. Bu durum, çalışanlarımızın iş kazası sonucu ömür boyu sakat kalma olasılığın eskiye oranla çok daha az olduğunu göstermektedir. İş kazası sonucu oluşan ölüm vakaları açısından (K_{S3}) Tablo IV incelenirse 1970’den 2005’e kadar ciddi bir iyileşme olurken, 2005’ten sonra dalgalı bir durum söz konusudur. Yinede 2000’li yılların başına göre çalışanlarımızın can güvenliği açısından daha güvenilir ortamlarda çalıştığı söylenebilir.

TABLO IV
İŞ KAZASI SIKLIK ORANLARI

YIL	K_{S1}	K_{S2}	K_{S3}
1970	109650	1690	390
1980	72390	1170	600
1990	45220	940	450
2000	14250	350	220
2004	13623	274	136
2005	10685	237	158
2006	10107	290	205
2007	9476	230	123
2008	8288	192	98
2009	7122	209	130

Tablo V’de Türkiye geneli için hesaplanan kaza frekansı değerleri görülmektedir. Kaza frekansı (K_F), **bir yılda çalışılan 1 milyon iş saati başına düşen kaza sayısını** göstermektedir. Tablo V’den de anlaşılacağı üzere, son yıllarda ülkemizde İş Güvenliği çalışmalarının etkinliğinin artırılması sonucunda meydana gelen iş kazası sayılarında önemli bir azalma olmuştur.

TABLO V
KAZA FREKANSI DEĞERLERİ

YIL	K_F
2004	5,54
2005	4,27
2006	4,03
2007	3,61
2008	3,10
2009	2,76

Tablo VI’da Türkiye geneli için hesaplanan kaza ağırlık hızı değerleri görülmektedir. Kaza ağırlık hızı (K_{AH}), **bir yılda çalışılan 1 milyon iş saati başına düşen ve iş kazası nedeniyle kaybedilen iş günü sayısını gösterir**. 2004’ten 2009’a ülkemizde kaza ağırlık hızı değerinde dalgalı bir seyir ve tedrici bir iyileşme görülmektedir. Bu durum kazaların ortalama maliyetlerinde ve kazaların öneminde ciddi bir azalma olmadığı anlamına gelmektedir.

TABLO VI
KAZA AĞIRLIK HIZI DEĞERLERİ

YIL	K_{AH}
2004	791
2005	782
2006	961
2007	634
2008	519
2009	641

IV. İŞ KAZALARI AÇISINDAN TÜRKİYE İLE ÇEŞİTLİ ÜLKELERİN KIYASLANMASI

Uluslararası Çalışma Örgütü, Eurostat ve Sosyal Güvenlik Kurumu verilerinden çeşitli ülkeler için derlenen, iş kazası sonucu oluşan ölüm vakası sayıları Tablo VII’de, iş göremezlik sayıları da Tablo VIII’de görülmektedir[12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20]. Ölüm vaka sayısı ve sürekli iş göremezlik vaka sayısı (ömür boyu sakat kalan çalışan sayısını göstermektedir) hem kazaların şiddetini göstermesi (ölümle ve/veya sürekli iş göremezlikle sonuçlanan kazalar, kaza şiddeti açısından en önemli kaza gurubunu oluşturmaktadır) hem de moral değerler açısından önemlidir. Geçici iş göremezlik sayıları ise daha ziyade kazalarının maddi zararlarını göstermesi açısından önemlidir. Her ülkenin sanayisinin büyüklükleri aynı olmadığı için, bu verileri tek başına değerlendirmek anlamlı değildir. Ancak, bu değerleri nüfusa oranlayarak düşünecek olursak; Türkiye’deki ölüm vakası oranı Finlandiya’nın iki mislinden fazladır. Almanya’nın nüfusu ve sanayisi Türkiye’den büyük olmasına karşın, ülkemizdeki ölüm vakası sayısı Almanya’dan daha fazladır. Bu verilere nüfus ve ekonomik büyüklük oranları açısından bakılınca, ölüm vakaları açısından aşağıdaki tabloda en kötü olan ülke maalesef Türkiye olarak görülmektedir. İş göremezlik sayılarında ülkemizin durumu daha da olumsuz bir tablo sergilemektedir. Almanya’nın nüfusunun 83 milyon, Meksika’nın nüfusunun 111 milyon, ABD’nin nüfusunun 308 milyon olmasına karşın, iş göremezlik sayılarının ülkemizden az olması üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur.

TABLO VII
ÇEŞİTLİ ÜLKELER İÇİN İŞ KAZASI SONUCU ÖLÜM VAKASI SAYILARI

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Türkiye	843	1096	1601	1044	866	1171
Finlandiya	44	51	47	37	----	----
Almanya	949	863	941	812	765	----
ABD	5764	5840	5657	5214	----	----
Meksika	1364	1367	1328	1279	1412	----
Hollanda	93	73	84	86	92	----
Japonya	----	1514	1472	----	----	----
İtalya	----	918	938	----	----	----
Avusturya	----	124	----	----	----	----
Bulgaristan	----	130	----	----	----	----
İsviçre	----	45	----	----	----	----

TABLO VIII
ÇEŞİTLİ ÜLKELER İÇİN İŞ GÖREMEZLİK SAYILARI (SÜREKLİ+GEÇİCİ)

	2004	2005	2006	2007	2008
Finlandiya	56042	60707	61707	62095	----
Meksika	360793	373279	387827	450102	506934
Almanya	1088672	1029520	1046575	1054984	1063150
ABD	1259320	1234680	1183500	1158870	1078140
Türkiye	1985103	1747355	1851277	1884359	1804039

ILO, Eurostat ve SGK verileri kullanarak çeşitli ülkeler için hesaplanan ve *bir yılda 100.000 çalışana düşen iş kazası sayısını* gösteren genel kaza sıklık oranları Tablo IX'da verilmiştir[12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20]. Bu değerlere göre, genel kaza sıklık oranları açısından Almanya, Fransa ve İspanya gibi gelişmiş Avrupa Birliği ülkelerinden daha iyi durumda olduğumuz görülmektedir. Ancak, kazaların resmi kayıt altına alınması açısından Hindistan ve Rusya'nın çok yetersiz, Türkiye'nin de yetersiz olduğunu da düşünerek bu sonuç ihtiyatla değerlendirilmelidir.

TABLO IX

ÇEŞİTLİ ÜLKELER İÇİN HESAPLANAN GENEL KAZA SIKLIK DEĞERLERİ (K_{s1})

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Hindistan	134	210	223	173	166	----	----
Rusya	381	331	300	277	262	238	----
İngiltere	630	585	562	515	----	----	----
Türkiye	1365	1362	1068	1011	948	828	712
Almanya	3138	2948	2835	2825	2803	----	----
Fransa	4090	3949	3910	3940	3943	----	----
İspanya	6371	6121	5999	5868	5748	5055	----

ILO, Eurostat ve SGK verileri kullanarak çeşitli ülkeler için hesaplanan ve *bir yılda 200000 çalışma saatine düşen iş göremezlik gün sayısını* gösteren iş göremezlik kaza sıklık oranları Tablo X'da verilmiştir[12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20]. Bu değerlere göre, iş göremezlik kaza sıklık oranları açısından aşağıdaki tablodaki en sorunlu ülke Türkiye olarak görülmektedir.

TABLO X

ÇEŞİTLİ ÜLKELER İÇİN İŞ GÖREMEZLİK KAZA SIKLIK DEĞERLERİ (K_{s2})

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Türkiye	321149	252558	236777	221548	204934	170055
Finlandiya	2715	2887	2892	2845	----	----
Almanya	2946	2835	2825	2803	2829	----
Meksika	2922	2931	2856	3120	3554	----

ILO, Eurostat ve SGK verileri kullanarak çeşitli ülkeler için hesaplanan ve *bir yılda 100.000 çalışan için ölüm vakası sayısını* gösteren ölümlü kaza sıklık oranları Tablo IX'da verilmiştir[12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20]. Bu değerlere göre, ölümlü kaza sıklık oranları açısından Türkiye, Hindistan ve Rusya gibi iş güvenliği açısından sorunlu olarak bilinen ülkelerinden daha iyi durumda iken, Finlandiya ve Almanya gibi iş güvenliğine çok önem veren ülkelerden çok daha kötü olarak görülmektedir.

TABLO XI

ÇEŞİTLİ ÜLKELER İÇİN ÖLÜMLÜ KAZA SIKLIK DEĞERLERİ (K_{s3})

	2005	2006	2007	2008	2009
Türkiye	15,8	20,5	12,3	9,8	13
AB-15 Ülke Ort.	2.3	2.4	2.1	----	----
İngiltere	0.6	0.7	0.7	----	----
Finlandiya	2.4	2.2	1.7	----	----
Almanya	2.4	2.5	2.2	2.04	----
Fransa	2.7	3	3.4	----	----
ABD	4	4	4	4	----
İspanya	4.7	4.4	3.8	3.3	----
Meksika	11	10	9	10	----
Hindistan	30	38	27	----	----
Rusya	12.4	11.8	12.4	10.9	----

V. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Türkiye genelinde meydana gelen iş kazaları, kaza sayıları, ölüm sayıları, geçici ve sürekli iş göremezlik sayıları açısından incelenmiş; karşılaştırma ölçütleri kullanılarak, hem çeşitli ülkelerle kıyaslanmış hem de kazaların yıllar içerisindeki değişimi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda aşağıdaki bulgular elde edilmiştir:

* Türkiye genelinde meydana gelen iş kazası sayısında belirgin bir azalma görülürken, ölüm, sürekli iş göremezlik ve geçici iş göremezlik sayılarında dikkate değer bir azalma olmamıştır. Bu sonuç, 'Maden Sektörü' ve 'İnşaat Sektörü' gibi, ölümlü iş kazası sıklığının yoğun olduğu sektörler üzerinde daha fazla caba sarf edilmesi gerçeğini ortaya koymaktadır[9].

* Türkiye genelinde meydana gelen iş kazalarının yaklaşık %62'si elliden az çalışana olan işletmelerde olmaktadır. İş kanununa göre, elliden az işçi çalıştıran işletmeler iş sağlığı ve güvenliği uzmanı, iş yeri hekimi, iş sağlığı ve güvenliği kurulu gibi zorunluluklardan muafırlar. Bu durum, iş güvenliği çalışmalarının kazaların oluşumundaki önemini ortaya koymaktadır. Bu sebepten dolayı küçük ölçekli işletmelerin iş güvenliği hizmetlerinden yararlanacağı bir mekanizma en kısa zamanda oluşturulmalıdır.

* Türkiye'de meydana gelen iş kazalarının önemli bir kısmının sosyal güvenlik kurumuna bildirilmediği herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Kazaların resmi kayda

alınması son derece önemlidir. Bu durum, ülkemizdeki iş güvenliği probleminin gerçek boyutlarının tespit edilmesi önündeki en büyük engeldir. Bu sonucun ortaya çıkmasında, sigortasız işçi çalıştırma[10], küçük ölçekli işletmelerde iş güvenliği uzmanlarının olmayışı, işletme sahiplerinin ve çalışanların bilinçsizliği, denetimlerin yetersizliği gibi değişik faktörlerin etkili olduğu düşünülmektedir.

* Türkiye ölümlü kaza sıklığı açısından, 15 Avrupa Birliği ülke ortalamasının 7 katından daha fazla bir kaza sıklığına sahiptir. İncelenen 10 ülke arasında, ölümlü kaza sıklığında Türkiye ve Rusya, Hindistan'ın ardından en yüksek sıklığa sahip ülkeler olarak görülmektedir.

* Türkiye iş göremezlik kaza sıklığı açısından, incelenen 4 ülke arasında, en yüksek sıklığa sahip ülke olarak görülmektedir. Bu değer, Almanya ve Finlandiya gibi iş güvenliğine çok önem veren ülkelerden 10 kat daha fazladır.

*Genel kaza sıklığı açısından Türkiye, Almanya, Fransa ve İspanya gibi gelişmiş Avrupa Birliği ülkelerinden daha iyi bir durumda görülmektedir. Bir ülkenin diğer kaza sıklığı değerleri açısından kötü durumda iken, genel kaza sıklığı açısından iyi gözükmesi bir çelişki olarak değerlendirilebilir. Bu durum, bahse konu olan ülkelerde iş güvenliğinin çok titiz bir şekilde uygulanması ve olan en ufak bir kazanın bile kayıt altına alınmasından kaynaklanmaktadır.

VI. KAYNAKLAR

- [1] P. Mitchel, "The Impact of Globalization on Health and Safety at Work", www.wsws.org/articles/1999/jul1999/who-j23.shtml, 1999.
- [2] SGK, "SGK İstatistik Yıllıkları", SGK Yayını, Ankara, 1984-2009.
- [3] ILO (International Labour Office), <http://laborsta.ilo.org>.
- [4] İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, <http://isag.calisma.gov.tr>.
- [5] H. Ceylan, "İmalat Sistemlerindeki İş Kazalarının Tahmini İçin Ağırlıklandırılmış Ortalamalardan Sapma Tekniği", Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2000.
- [6] M. Kurt, "İş Kazalarının Ergonomik Analizi", Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1993.
- [7] M. Boztepe, "Elektrik-Elektronik Mühendisliğine Giriş Dersi", Ders Notları, 2003.
- [8] Eurostat, "European Statistics on Accidents At Work (ESAW)", <http://europa.eu.int/comm/eurostat>.
- [9] H. Ceylan, M. Avan, "Analysis Of Occupational Accidents According To The Sectors In Turkey", XIX. World Congress on Safety and Health at Work, Istanbul, TURKEY, 2011. (Sunulacak)
- [10] Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, "Kayıt Dışı İstihdam ve Yabancı Kaçak İşçi İstihdamı" Yayın No: 116, 2004.
- [11] İş Kanunu, (4857 Sayılı Kanun), 2003.
- [12] Eurostat, "Accidents At Work in European Union in 2005", Statistics in Focus. <http://europa.eu.int/comm/eurostat>.
- [13] Eurostat, "Accidents At Work in European Union in 2006", Statistics in Focus. <http://europa.eu.int/comm/eurostat>.
- [14] Eurostat, "Accidents At Work in European Union in 2007", Statistics in Focus. <http://europa.eu.int/comm/eurostat>.
- [15] Eurostat, "Accidents At Work in European Union in 2008", Statistics in Focus. <http://europa.eu.int/comm/eurostat>.
- [16] Accidents at work 2005. Official statistics of Finland. (In Finnish, Swedish and partially English). Helsinki: Statistics Finland, Ministry of Labour, 2006.
- [17] ILO (International Labour Office), Yearbook of Labour Statistics, Geneva, 2005.
- [18] ILO (International Labour Office), Yearbook of Labour Statistics, Geneva, 2006.
- [19] ILO (International Labour Office), Yearbook of Labour Statistics, Geneva, 2007.
- [20] ILO (International Labour Office), Yearbook of Labour Statistics, Geneva, 2008.